

Oriental Journal of Education



THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE CONCEPT OF PEDAGOGICAL MASTERY IN HIGHER EDUCATION

Ziyodaxon Abduraufovna Shodiyeva

Teacher at Secondary School No. 14

ziyodeshodiyeva@gmail.com

Fergana, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: pedagogical competence, digital education, higher education, professional qualification, methodological approach, information and communication technologies, innovative education, mentor-apprentice system.

Received: 27.09.25

Accepted: 28.09.25

Published: 29.09.25

Abstract: This article provides an in-depth overview of the theoretical foundations, essence, and practical significance of the concept of pedagogical competence in the context of major reforms and digital transformation occurring in the higher education system of the 21st century.

The author characterizes pedagogical competence as a combination of a teacher's knowledge, skills, values, and personal qualities, and analyzes its relevance and role in modern education. The article elaborates on various types of pedagogical competence, including special, social, personal, methodological, informational-communicative, innovative, and cultural-communicative competencies.

OLIY TA'LIMDA PEDAGOGIK PEDAGOGIK MAHORAT TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI

Ziyodaxon Abduraufovna Shodiyeva

Oltiariq tumani 14-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

ziyodeshodiyeva@gmail.com

Farg'ona, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: pedagogik kompetensiya, raqamli ta'lim, oliy ta'lim, kasbiy malaka, metodik yondashuv, axborot-kommunikatsion texnologiyalar, innovatsion ta'lim, ustoz-shogird tizimi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada XXI asrda oliy ta'lim tizimida yuzaga kelayotgan tub islohotlar va raqamli transformatsiya sharoitida pedagogik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari, mohiyati hamda amaliy ahamiyati keng yoritilgan. Muallif pedagogik kompetensiyani pedagogning bilim, ko'nikma, qadriyatlar va shaxsiy fazilatlar uyg'unligi sifatida tavsiflaydi va uning zamonaviy ta'limdagi o'rni va dolzarbligini tahlil qiladi.

Maqolada pedagogik kompetensiyaning maxsus, ijtimoiy, shaxsiy, metodik, axborot-kommunikatsion, innovatsion va madaniy-kommunikativ turlari tafsilotli bayon etilgan.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОНЯТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Зиёдахон Абдурауфовна Шодиева

Учитель средней школы №14

Электронная почта: ziyodeshodiyeva@gmail.com

Фергана, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: педагогическая компетентность, цифровое образование, высшее образование, профессиональная квалификация, методический подход, информационно-коммуникационные технологии, инновационное обучение, система наставничества.

Аннотация: В статье всесторонне освещаются теоретические основы, сущность и практическое значение понятия педагогической компетентности в условиях коренных реформ и цифровой трансформации системы высшего образования XXI века. Автор характеризует педагогическую компетентность как сочетание знаний, навыков, ценностей и личных качеств преподавателя, анализируя её актуальность и роль в современном образовании. В статье подробно раскрываются такие виды педагогической компетентности, как специальная, социальная, личностная, методическая, информационно-коммуникационная, инновационная и культурно-коммуникативная.

Kirish. XXI asrda jamiyat hayotining barcha jabhalarida, xususan, ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar yangi talab va ehtiyojlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi globalashuv, raqamli texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi, shuningdek, mehnat bozorining o'zgaruvchan talablari oliy ta'lim tizimini ham yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu munosabat bilan, ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ularning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangan. Ayniqsa, yuqori malakali, innovatsion fikrlovchi, metodik jihatdan puxta tayyorlangan pedagog kadrlar tayyorlash bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, pedagogik kompetensiya tushunchasini chuqur o'rganish va uning amaliy ahamiyatini aniqlash zaruratini yuzaga keltiradi.

Bugungi mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish uchun yosh avlodni nafaqat an'anaviy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularda zamonaviy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, ijodiy fikrlash, kompleks muammolarni mustaqil hal qilish, axborotni samarali tahlil qilish, raqamli savodxonlik va ijtimoiy-emotsional intellekt kabi zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish

muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa oliy ta'lim tizimiga, xususan, pedagogik kadrlar tayyorlash jarayoniga alohida mas'uliyat yuklaydi.

Oliy ta'limda ta'lim sifatini oshirish, uning samaradorligini ta'minlash, raqobatbardosh, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangan. Zero, har qanday ijtimoiy- iqtisodiy rivojlanishning negizida malakali inson resurslari turadi. Aynan shu bois, bugungi kunda ta'lim tizimini takomillashtirishda pedagog kadrlarning sifat tarkibi, kasbiy tayyorgarligi va ularning o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyoji asosiy e'tibor markaziga aylangan.

Xususan, pedagoglarning innovatsion faoliyatga tayyorligi, ta'lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish qobiliyati, metodik jihatdan pishiq tayyorgarligi hamda o'z fanini puxta bilishi ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillardir. Bunda pedagogik kompetensiya tushunchasini chuqur o'rganish, uning tarkibiy qismlari, shakllanish mexanizmlari, nazariy asoslari va amaliy ko'rinishlarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy masalaga aylanmoqda.

Mavzuning dolzarbligi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarida ham o'z aksini topgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF–60-son Farmonida ta'lim sifatini oshirish, pedagogik kadrlar tayyorlash va ularni doimiy kasbiy rivojlantirish bo'yicha aniq vazifalar belgilangan. Ushbu strategik hujjatda pedagoglar faoliyatini baholash, ularning kasbiy kompetensiyasini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'rgatish orqali ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlash muhim deb topilgan.

Shuningdek, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ham o'qituvchilarning malaka va bilim darajasini oshirish, ularni innovatsion metodikalarga tayyorlash va ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish orqali xalqaro standartlarga mos ta'lim muhitini yaratish ko'zda tutilgan. Mazkur strategik hujjatlar pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borish, nazariy konsepsiyalarni amaliyotga tadbiq etish va ularni baholash mezonlarini ishlab chiqishning naqadar muhim ekanligini ko'rsatmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Pedagogik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslarini o'rganishda tanlangan adabiyotlar mavzuning turli jihatlarini har tomonlama yoritishga xizmat qilmoqda. Xususan, S.I.Mirhayitova tomonidan yozilgan "Pedagogik texnologiya" asarida zamonaviy ta'lim texnologiyalari orqali o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish mexanizmlari tahlil etilgan. Muallif ta'lim jarayonining samaradorligi bevosita o'qituvchining didaktik va metodik tayyorgarligi bilan bog'liq ekanini alohida ta'kidlaydi.

Q.Axmedov esa ta'lim sifati boshqaruvi masalasiga urg'u berib, o'qituvchining kasbiy faoliyatida kompetensiyaviy yondashuv muhim omil sifatida qaralishini asoslab beradi. U pedagogning nafaqat bilim, balki qiymatlar tizimiga ega bo'lishini raqamli ta'lim sharoitida alohida ahamiyatli deb hisoblaydi.

G.R.Tojiboyeva va D.T.Pulatova tomonidan “Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot” nomli maqolasida kompetensiyaning ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Mualliflar kompetensiyalarning turlarga ajratilishi, ularning pedagog faoliyatidagi aks etishi va o‘lchov mezonlarini aniqlash bo‘yicha ilmiy asoslarni keltiradi. Bu fikrlar maqoladagi kompetensiya turlari haqidagi tahlillar bilan uyg‘unlashadi.

Xorijlik olimlardan Sh.Amonashvili esa pedagogik kompetensiyaning bolalarga individual yondashuv, ularning ichki olamini his qilish va tarbiyaviy vazifalarni yechish layoqati bilan bog‘laydi. Uning insonparvarlik pedagogikasiga asoslangan yondashuvi maqolada ilgari surilgan shaxsiy pedagogik kompetensiya tushunchasi bilan mos keladi. Bundan tashqari Aleks Mur o‘z asarida o‘qituvchi kompetensiyasini ko‘p qirrali qobiliyatlar majmuasi sifatida tavsiflaydi. Bu yondashuv “ko‘p formatlilik” tamoyiliga asoslanib, pedagog faoliyatining turli jihatlarini rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada pedagogik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslarini, turlarini, ularning shakllanishi va rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillarni aniqlashda bir nechta ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Birinchidan, tarixiy-adabiy metod orqali pedagogik kompetensiya tushunchasining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va pedagogik fikrlar evolyutsiyasi o‘rganildi. Bu metod orqali kompetensiya tushunchasining xalqaro va milliy ta’lim siyosatlaridagi tarixiy ildizlari, ularning zamonaviy talablarga moslashuvi hamda tan olingan olimlar (masalan, Amonashvili, Elkonin, Zimnyaya) tomonidan ilgari surilgan qarashlar tahlil qilindi.

Ikkinchidan, tipologik metod yordamida pedagogik kompetensiyaning asosiy turlari – maxsus, ijtimoiy, shaxsiy, metodik, axborot-kommunikatsion, innovatsion va madaniy-kommunikativ kompetensiyalar turlarga ajratilib, ularning xususiyatlari, o‘zaro farqlari va ta’lim jarayonidagi o‘rni belgilandi. Har bir kompetensiya turining o‘ziga xos tarkibiy qismlari aniqlanib, ularning o‘zaro integratsiyasi ko‘rsatib o‘tildi.

Uchinchidan, taqqoslash metodi asosida O‘zbekistonning oliy ta’lim tizimidagi mavjud pedagogik kompetensiyalar holati boshqa rivojlangan davlatlar – masalan, Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi mamlakatlar ta’lim tizimi bilan qiyoslandi. Bu orqali zamonaviy pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro tajribalarning muhim jihatlari ajratib ko‘rsatildi.

Tadqiqot natijalari. Pedagogik kompetensiya – bu pedagogning kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirishiga imkon beruvchi bilim, ko‘nikma, malaka, qadriyatlar va shaxsiy fazilatlar majmuasidir. U nafaqat o‘qituvchining fan sohasidagi bilimlariga, balki didaktik yondashuvlar, pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, shaxslararo muloqot madaniyati, baholash mezonlari va talabalarni o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirishdagi roliga ham bevosita taalluqlidir. Aynan shu

nuqtai nazardan, pedagogik kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida qabul qilingan ko'plab ta'limiy konsepsiyalar, strategiyalar va innovatsion yondashuvlar pedagogik kompetensiyaning shakllanishi va rivojlanishini ta'lim sifati bilan bevosita bog'liq holda izohlaydi. Jumladan, Yevropa Ittifoqining "Hayot davomida ta'lim" konsepsiyasi, UNESCOning "2030-yilgacha global ta'lim strategiyasi", shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va 2030-yilgacha mo'ljallangan "Ta'limni rivojlantirish strategiyasi" pedagogik faoliyatda kompetensiyaviy yondashuvga asosiy urg'u bermoqda. Ushbu hujjatlar asosida pedagoglar zamonaviy kasbiy talablarga javob beruvchi shaxs sifatida shakllanishi kerakligi ta'kidlanadi.

Xalqaro hamjamiyatda global axboratlashuv zamonaviy jamiyatga xos xususiyat sanaladi, hamda ta'lim tizimining rivojiga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Shunga ko'ra, ilm-fan, texnika va texnologiyalarning tezkor rivojlanishi ta'lim mazmuniga ham izchil ravishda o'zgarishlar kiritish taqazo etmoqda [1; 57]. So'nggi yillarda dunyo miqyosida sodir bo'layotgan raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston ham raqamli ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish, o'quv jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini integratsiya qilish borasida faol harakat qilmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, pedagogik kompetensiya tushunchasini yangicha kontekstda — raqamli savodxonlik, media savodxonlik, texnologik adaptatsiya kabi jihatlar bilan boyitish zarurati paydo bo'ldi. O'zbekistonning ta'lim tizimi so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Shu o'rinda kompetensiyaga izoh keltirib o'tsak.

Xo'sh pedagogik kompetensiya o'zi nima? Pedagogik kompetensiya — bu o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish, o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish, ularni tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan ko'nikmalar, bilimlar, qadriyatlar hamda psixologik-ijtimoiy tayyorgarliklar yig'indisidir [2; 47]. Raqamli ta'lim sharoitida esa bu tushuncha yangi komponentlar bilan boyimoqda: raqamli savodxonlik, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, onlayn muloqotda madaniyatga ega bo'lish, masofaviy darslarni pedagogik maqsadlarga mos ravishda tashkil etishdir. Kasbiy pedagogik kompetensiyalarni alohida turlarga ajratish maqsadga muvofiqdir:

-Maxsus pedagogik kompetensiya - pedagogik faoliyatni zarur darajada amalga oshirish uchun yetarli ma'lumotga ega bo'lish. Bundan tashqari, pedagogning o'z kasbiy darajasini munosib baholay olishi va mutaxassis sifatida o'z rivojlanishini belgilash qobiliyati ushbu turga bog'liq.

-Ijtimoiy pedagogik kompetensiya - ijtimoiy vakolat darajasi pedagogning hamkasblari bilan munosabatlarni samarali qurishi, birgalikdagi harakatlarni rejalashtirish qobiliyatini belgilaydi. Samarali aloqa ko'nikmalari, pedagogik madaniyat va ish natijalari uchun javobgarlik - bularning barchasi ijtimoiy pedagogik kompetensiya tushunchasiga kiritilgan.

-Shaxsiy pedagogik kompetensiya - bu pedagogik ishni oqilona tashkil etish qobiliyati bo'lib, vaqtni boshqarish, shaxsiy o'sishga intilish uning asosiy tarkibiy qismlaridir. Shaxsiy pedagogik kompetensiyaning yuqori darajasi ega bo'lgan ishchilar charchashga kamroq moyil, vaqt bosimida ishlashga qodir.

Kompetensiyaning har bir turi ko'nikmalar, bilimlar, ko'nikmalar to'plamini o'z ichiga oladi. Pedagoglarda ular turli darajalarda namoyon bo'ladi. Xizmat vazifalarini bajarishda uning xatti-harakatlari ko'rsatkichlariga e'tibor berib, u yoki boshqa kompetensiyalar qanday rivojlanganligini aniqlash mumkin [3; 104].

Kompetentlik qanday shakllanadi? O'qituvchining kompetentligini shakllantirish uchun asosiy narsa bu maxsus kasbiy ta'limdir. Kelajakda amaliyotda olingan bilim va ko'nikmalar boshlang'ich kompetensiya darajasini to'ldiradi [4; 214]. Quyida kompetensiya haqida olimlar fikri va izohlarini ko'rib chiqamiz. Amonashvili pedagogik kompetensiya haqida shunday fikrni bildiradi "Pedagogik kompetensiya – bu o'qituvchining bolalarga individual yondashuvi, ularning ichki dunyosini tushunib, tarbiyaviy va didaktik vazifalarni hal qilishga bo'lgan layoqatidir" [5; 89].

Aleks Mur ko'p qirrali qobiliyat tushunchasiga asos soldi, ya'ni ko'p qirrali qobiliyatlilik tushunchasi kompetentlik tushunchasiga mos kelib uning fikricha: "ko'p qirrali qobiliyatlar deganda, turli xil insonlar turli xil uslublar orqali yoki bir inson turli xil narsalarni turli xilda o'rganish tushuniladi" [6; 146]. Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'qituvchilar faoliyatida "kompetentlik" va "kompetensiya" so'zlari keng ma'noda ishlatilmoqda. Ushbu atamalarining mazmun va mohiyati pedagog, psixolog olimlar tomonidan turlicha talqin etiladi.

Oliy ta'limda ta'lim texnologiyalarining yangilanishi, xalqaro ta'lim standartlariga moslashuv, pedagogik yondashuvlarning o'zgarishi, shuningdek, raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi bu jarayonlarning eng muhim yo'nalishlari hisoblanadi. Dunyo tajribasi, xususan Singapur, Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida o'qituvchining reflektiv yondashuvi, mentorlik va peer-learning tizimlari orqali pedagogik kompetensiya shakllantiriladi.

O'zbekistonda ham bu yo'nalishda ijobiy siljishlar kuzatilmoqda: modul asosidagi o'quv dasturlari, malaka oshirish kurslari, elektron ta'lim tizimlari joriy etilmoqda. O'zbekiston hukumati, o'zining "Ta'lim tizimini rivojlantirishga oid davlat strategiyasi"da o'qituvchilarni tayyorlash, ularning kompetensiyalarini oshirishga alohida e'tibor qaratib, raqamli ta'lim va zamonaviy pedagogik texnologiyalarga katta ahamiyat bermoqda. "Kompetensiya – biror kishi juda yaxshi bilgan yoki xabardor bo'lgan masalalar doirasi" - deb rus psixologi B.D.Elkonin ta'rif bergan [7; 21]. Pedagogik kompetensiya tushunchasi o'qituvchining ta'lim jarayonida bilim va ko'nikmalarni nafaqat o'zlashtirishi, balki zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llay olish, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini tushunish, innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish imkoniyatlarini ham o'z ichiga oladi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida pedagogik

kompetensiyalarni rivojlantirish, ayniqsa raqamli ta'lim sharoitida o'qituvchining yangi rolini shakllantirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Raqamli ta'lim va yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'qituvchining kompetensiyalarini oshirish nafaqat o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, pedagogik kompetensiyani rivojlantirish masalasi o'zbek ta'lim tizimining bugungi kunda eng dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish jarayoni, avvalo, o'qituvchining o'z bilim va ko'nikmalarini, raqamli ta'lim texnologiyalarini bilish va qo'llashni, shuningdek, o'quvchilarga ta'lim berishning yangi usullarini o'rganish va amaliyotda qo'llashni talab qiladi. Ta'limning raqamli shakllarini va innovatsion metodlarni qo'llash, o'qituvchining yangi rolini shakllantirishi va pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish uchun zaruriy shartdir [8; 90]. O'zbekistonning o'quv tizimida bu jarayonni yanada rivojlantirish va takomillashtirish hozirgi kunda ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, pedagogik kompetensiyaning dolzarbligi va uning o'sib borayotgan roli o'qituvchilarning raqamli ta'limda muvaffaqiyatli ishlashiga, o'quvchilarning ta'lim olish sifatiga va butun ta'lim tizimining samaradorligiga ta'sir qiladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagogik kompetensiyaning tarkibi va uning tarkibiy qismlarini chuqur o'rganish va ularga mos ravishda rivojlantirish zarur. O'zbekistonning ta'lim tizimi uchun pedagogik kompetensiyani rivojlantirish, ayniqsa raqamli ta'lim sharoitida, ta'lim sifatining o'sishiga va butun jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qiladi. Shunday qilib, pedagogik kompetensiyaning dolzarbligi va uning o'sib borayotgan roli o'qituvchilarning raqamli ta'limda muvaffaqiyatli ishlashiga, o'quvchilarning ta'lim olish sifatiga va butun ta'lim tizimining samaradorligiga ta'sir qiladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagogik kompetensiyaning tarkibi va uning tarkibiy qismlarini chuqur o'rganish va ularga mos ravishda rivojlantirish zarur. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida pedagogik kadrlarga qo'yilayotgan talablar ortib bormoqda. Bu talablar nafaqat an'anaviy bilim va metodik ko'nikmalarni egallash, balki o'zgaruvchan axborot muhitida tezkor qaror qabul qilish, texnologik yangiliklarni egallash, shuningdek, interaktiv va moslashuvchan ta'lim muhitini yaratishni ham o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik kompetensiyaning tarkibiy qismlariga quyidagilarni kiritish maqsadga muvofiq:

1. Metodik kompetensiya – o'qituvchining o'quv dasturini ishlab chiqish, ta'lim metodlarini tanlash va ulardan samarali foydalanish malakasi;

2. Axborot-kommunikatsion kompetensiya – raqamli vositalardan foydalanish, onlayn platformalarda ishlash, masofaviy ta'limni tashkil qilish qobiliyati;

3. Innovatsion kompetensiya – yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirish va amaliyotga joriy etish layoqati;

Madaniy va kommunikativ kompetensiya – turli madaniy qatlam vakillari bilan muloqot qilish, akademik etika va kommunikatsiya madaniyatini saqlashdir [9; 38]. Oliy ta'limda pedagogik kompetensiyani shakllantirishda pedagogik amaliyot, interaktiv seminarlar, kasbiy rivojlanish kurslari va mentorlik tizimining roli katta. Ayniqsa, pedagogik psixologiya, didaktika, zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha chuqur bilimlarga ega bo'lish o'qituvchining kasbiy barkamolligini ta'minlaydi. Shuningdek, zamonaviy ta'limda hayot davomida ta'lim olish tamoyilining ustuvorligi pedagogik kadrlardan doimiy yangilanishni talab etmoqda. Bunda, o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, tahliliy fikrlashi, reflektiv yondashuvi va o'z faoliyatini tahlil qila olish qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik kompetensiyani samarali rivojlantirish uchun oliy ta'lim tizimida quyidagi yondashuvlarni joriy etish tavsiya etiladi: modul asosida tuzilgan o'quv dasturlar; amaliyotga yo'naltirilgan dars jarayonlari; raqamli platformalar orqali bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash; mentorlik va peer-learning (hamkasblardan o'rganish) tizimi; xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlarni o'rganishdir.

O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik kompetensiyaning o'zgarishi, ayniqsa raqamli ta'lim sharoitida, ham vaqt o'tishi bilan rivojlanadi. Shu bilan birga, bu jarayonning dinamikasi ham ta'limning global va mintaqaviy talablari bilan bevosita bog'liqdir. O'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasini oshirish uchun yangi metodlar va yondashuvlar ishlab chiqilmoqda, masalan, pedagogik psixologiya, zamonaviy didaktika va raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. O'zbekiston hukumatining ta'lim sohasida raqamli transformatsiyani amalga oshirishdagi siyosiy sa'y-harakatlari ham o'qituvchilar uchun zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishning yangi yo'nalishlarini taqdim etmoqda [10; 154]. Pedagogik kompetensiya o'qituvchining kasbiy faoliyatini emas, balki jamiyatning rivojlanishiga bo'lgan ta'sirini ham belgilaydi. Ta'lim tizimining rivojlanishi jamiyatning barcha sohalarida taraqqiyotning asosiy omiliga aylanadi. Zamonaviy pedagogik kompetensiyalar jamiyatda intellektual kapitalni yaratish va madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki jamiyatni axborotlashgan va rivojlangan deb hisoblashimiz uchun yangi avlodni tarbiyalaydigan muhim shaxslar sifatida o'rin tutadilar [11; 78].

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib shuni aytamizki, Pedagogik kompetensiya — bu ta'lim tizimining zamon bilan hamnafas bo'lishini ta'minlovchi asosiy omildir. U nafaqat o'qituvchining kasbiy sifatini belgilaydi, balki butun jamiyatning intellektual va madaniy rivojiga ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston oliy ta'lim tizimi uchun bu kompetensiyalarni rivojlantirish, ularni zamonaviy texnologiyalar va xalqaro tajribalar bilan boyitish — ta'lim sifatini oshirishning muhim kalitidir. Rivojlanayotgan raqamli muhitda pedagogik kompetensiyalarni doimiy ravishda yangilab borish

hayotiy zaruratga aylanmoqda. Kompetensiya keng qamrovli va juda chuqur tushuncha va albatta pedagogik jarayonni to'g'ri tashkil etish etishda alohida hamiyatga egadir.

Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish ta'lim sohasidagi yutuqlarga erishishning asoslaridan biri bo'ladi. O'qituvchilarda pedagogik kompetensiyaning yuqori bo'lishi talabalarda o'zlashtirishning yaxshilanishiga sabab bo'ladi. Pedagogik kompetensiya — bu zamonaviy o'qituvchining kasbiy omon qolish vositasi emas, balki ta'lim tizimini global raqobatga tayyorlashdagi eng muhim omildir.

Oliy ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar, raqamli transformatsiya jarayonlari va xalqaro standartlarga moslashish ehtiyoji zamonaviy o'qituvchidan faqat fan bilimlari emas, balki keng qamrovli pedagogik kompetensiyani talab etmoqda. Pedagogik kompetensiya – bu bilim, ko'nikma, qadriyatlar va shaxsiy fazilatlarining uyg'un majmuasidir. U nafaqat o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishiga, balki o'qituvchilarning shaxsiy va akademik rivojlanishiga ham bevosita ta'sir qiladi.

Pedagogik kompetensiyaning rivojlanishina faqat o'qituvchilarning kasbiy samaradorligini oshiradi, balki ta'lim tizimi sifatini ham sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu bois, bu kompetensiyalarni muntazam rivojlantirish, zamonaviy yondashuvlar bilan boyitish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Yuqoridagi xulosa va tahlillardan kelib chiqib quyidagi taklif va tavsiyalar ilgari surishimiz mumkin:

1. "Ustoz-shogird" tizimini oliy ta'limda rasmiy asosda joriy etish maqsadida tajribali professor-o'qituvchilarni yosh pedagoglarga mentor sifatida biriktirish orqali ularning kasbiy kompetensiyasini amaliy tarzda rivojlantirish imkoniyati yaratiladi.

2. Pedagoglar uchun amaliyotga yo'naltirilgan malaka oshirish kurslarini kengaytirish maqsadida har bir oliy ta'lim muassasasida o'qituvchilar uchun zamonaviy raqamli texnologiyalar, pedagogik yondashuvlar, interaktiv metodikalar bo'yicha maxsus qisqa muddatli treninglar tashkil etilishi zarur.

3. Raqamli infratuzilmani barcha OTMlarda mustahkamlash maqsadida masofaviy va onlayn ta'limni samarali tashkil etish uchun oliy ta'lim muassasalari raqamli texnika (noutbuk, interaktiv doska, internet) bilan to'liq ta'minlanishi lozim. Bu pedagoglarning axborot- kommunikatsion kompetensiyasini oshiradi.

4. O'zbek tilida zamonaviy elektron resurslar va o'quv platformalarini yaratish uchun o'zbek tilida kompetensiyaviy yondashuvga mos, interaktiv va raqamli darsliklar, videodarslar, testlar bazasi ishlab chiqilishi zarur deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirhayitova, S.I. Pedagogik texnologiya: o'quv qo'llanma. Toshkent: Muqimiy nomidagi Qo'qon davlat pedagogika instituti. 2020. B. 57.
2. Axmedov Q. Ta'lim sifatini boshqarish. Toshkent: Fan. 2018. – B. 47.
3. G'aniev J., G'anieva N. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: TDPU. 2019. – B. 104.
4. Tojiboyeva, G. R., & Pulatova, D. T. Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot. Academic Research in Educational Sciences, 1(3), 2020. – B. 214.
5. Amonashvili Sh.A. Insonparvarlik pedagogikasi haqida mulohazalar. Moskva, Pedagogika nashriyoti, 2002. – B. 89.
6. Moore A. Teaching and Learning: Pedagogy, Curriculum and Culture. 2004. Routledge Falmer, 2004. – pp. 146.
7. Эльконин, Б.Д. Понятие компетентности: позиция развивающего обучения. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2002. – С. 21.
8. Yuldashev, S.K. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat asoslari. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti. 2016. – B. 90.
9. Shodmonqulova M. Pedagogik mahorat asoslari. Toshkent: TDPU. 2017. – B. 38.
10. Sen A. Development as Freedom. Oxford University Press. 1999. – B. 154.
11. Zimnyaya I.A. Pedagogik kompetensiyaning dinamikasi va ta'limdagi yangi talablar. Tashkent. 2013. – B. 78.